

УДК 177 + 376.1 + [167+008 392.9] + 378.048.2

Козубцов І. М.,

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
(Науковий центр зв'язку та інформатизації
Військового інституту телекомунікацій та інформатизації)*

РОЛЬ ТРАДИЦІЙ У СТАНОВЛЕННІ, ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ АД'ЮНКТІВ ТА АСПІРАНТІВ

У науковій статті розкрито роль традицій у становленні, вихованні та розвитку методологічної культури ад'юнктів і аспірантів. Наукова новизна полягає в тому, що вперше визначено наявність у структурі об'єктного компонента методологічної культури ад'юнктів традиційної складової.

Ключові слова: *методологічна культура, аспірант, ад'юнкт, розвиток, роль, традиції, виховання, становлення.*

The scientific article contains the analysis of the role of traditions in formation, upbringing and development of methodological culture in the adjuncts and post-graduate students. Scientific novelty lies in the fact that firstly it is identified the presence in the structure of the object component of methodological culture in the adjuncts the traditional component.

Keywords: *methodological culture, post-graduate student, adjunct, development, role, traditions, upbringing, development.*

В научной статье раскрыта роль традиций в становлении, воспитании и развитии методологической культуры адъюнктов и аспирантов. Научная новизна состоит в том, что впервые определено наличие в структуре объектного компонента методологической культуры адъюнктов традиционной составляющей.

Ключевые слова: *методологическая культура, аспирант, адъюнкт, развитие, роль, традиции, воспитание, становление.*

Постановка проблеми. Відповідно до затвердженої теми дисертаційного дослідження автора [1] поставлено часткове наукове завдання – з'ясувати роль традицій у становленні, вихованні та розвитку методологічної культури ад'юнктів. Відсутність рішення даного часткового завдання логічно визначило продовження започаткованого автором дослідження та доповнення його концепції [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи чисельні наукові та літературні джерела, у яких визначається місце і роль традицій, звернемо увагу найбільш значущі дослідження. Так В. І. Вернадський[3] описує гарну традицію в науковому суспільстві – започаткування наукових шкіл Росії; Б. І. Бедний та А. А. Миронос [4] підкреслили наявність національних традицій у системі підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; Д. С. Даніна[5; 6] описує традиції наукової школи Резерфорда; А. С. Макаренко [7] розкриває роль традицій у формуванні колективу. Ці роботи є актуальними і в сьогоденні.

Незважаючи на посилення уваги дослідників до традицій, саме питанню ролі традицій у становленні та розвитку методологічної культури ад'юнктів та аспірантів авторами не приділено достатньої уваги, а тому це є актуальним напрямком дослідження.

Формулювання цілей статті. Розглянути роль традицій у розвитку методологічної культури ад'юнктів та аспірантів, таким чином, продовжуючи розпочате раніше дослідження [8].

Виклад основного матеріалу. У межах нашої проблеми є доцільним розглянути структуру об'єктного компонента методологічної культури ад'юнктів (аспірантів), у якій зобразимо логічне місце складової традицій (див. рис. 1). Власне, як окремий компонент, традиції вчені розглядають у складі загальнолюдської культури. Однак вони значною мірою

наявні у системі підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів не лише в Україні, але й у всьому світі, як національна особливість ідентифікації [8].

За результатами дослідження [4] було встановлено наявність традицій в об'єктному компоненті методологічної культури ад'юнктів.

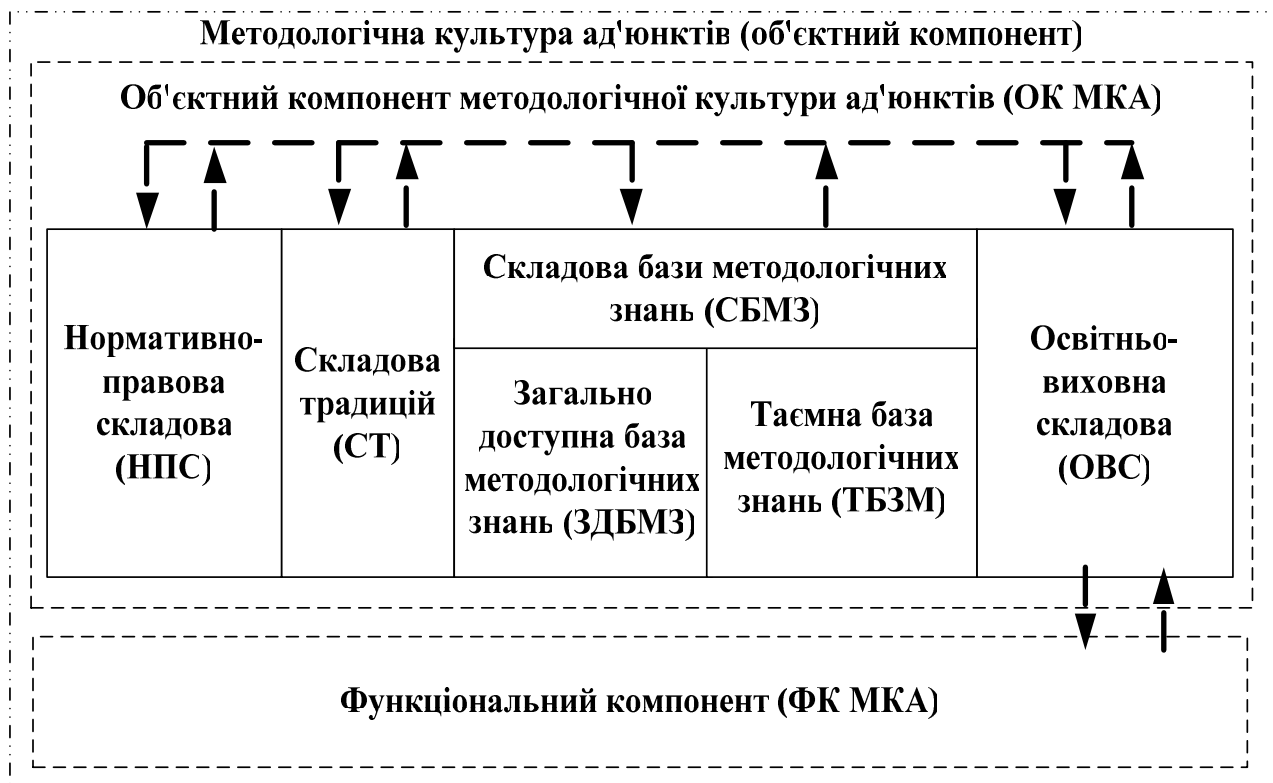

Рис. 1. Структура об'єктного компонента методологічної культури ад'юнктів

Важливим для нашого дослідження є розгляд кількох уживаних визначень поняття "традиція", зокрема запропоноване М. Г. Тофтулом [9, с. 357]. Традиція (лат. traditio – передача) – форма передачі елементів культури, соціального досвіду – звичаїв, побуту, обрядів, норм співжиття, правил і манер поведінки, усталених поглядів і переконань, цінностей, смаків, що склалися історично й передаються з покоління в покоління та зберігаються впродовж тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою і в тих чи інших формах наявні в будь-якому суспільстві та в усіх сферах культури.

Як бачимо, традиція – це усталення певних поглядів і переконань, цінностей, що склалися історично й передаються з покоління в покоління та зберігаються впродовж тривалого часу. Вже саму систему підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів не лише в Україні, але й у всьому світі можна розглядати як велику цінність цивілізації, спрямовану на репродукцію вчених, яка передається тисячоліттями.

Існують також внутрішньосистемні традиції, наприклад, у наукових школах, які становлять стрижень системи підготовки вчених.

Детальне вивчення наукових праць з історії науки в Росії дає змогу виділити традицію формування наукової школи. З цього приводу важливим для дослідження є робота В. І. Вернадського [3]. Автор підкреслює, що утворення наукових шкіл – гарна традиція, яка з'явилась унаслідок особливостей культурно-історичного розвитку Росії. "В России начало научной работе было положено правительством Петра, исходившего из глубокого понимания государственной пользы. Но эта работа быстро нашла себе почву в общественном сознании и не прерывалась в те долгие десятилетия, когда иссякла государственная поддержка научного творчества ..." [3].

Цікавою для нашого дослідження є робота Д. С. Даніна. Автор звертає увагу на

яскравий приклад традиції колективного мислення, яким виділялись пообідні зустрічі за чашкою чаю учнів наукової школи фізика Е. Резерфорда, де кожен міг генерувати свої найбільш "маревні" ідеї [5]. "В резерфордовской лаборатории все трудились молча и деятельно: шеф не выносил праздных словопрений. Но в час после полудня все собирались на чаепитие в физпрактикуме и там выговаривались досыта. Почти все работы и все споры вертелись, как правило, вокруг планетарного атома", – так мальовниче описує Д. С. Данін у роботі [6] традиції наукової школи.

З теоретико-методологічної точки зору заслуговують на увагу твори А.С. Макаренка, де автором наведено багато прикладів ролі традицій [7]. Так на всіх стадіях розвитку колективу виникають, міцніють і об'єднують колектив великі й малі традиції. Традиції – це такі стійкі форми колективного життя, які емоційно втілюють норми, звичаї, бажання вихованців. Традиції допомагають виробляти загальні норми поведінки, розвивають колективні переживання, прикрашають життя.

За аналогією до теорії А.С. Макаренка в науковій школі можна також виділити великі й малі традиції. Великі традиції – це яскраві масові події, підготовкою і проведенням яких науковий керівник виховує відчуття гордості за свій науковий колектив, віру в його сили, пошану до громадської думки. Малі, буденні, повсякденні традиції скромніші за масштабами, але не менш важливі за виховними діями по відношенню до ад'юнктів та аспірантів. Вони вчать підтримувати встановлений порядок, виробляючи стійкі звички творчої поведінки ад'юнктів та аспірантів. Малі традиції не вимагають особливих зусиль, їх підтримують усі члени наукової школи. Традиції змінюються й оновлюються. Нові завдання, що постають перед колективом, та нові способи їх вирішення стають з часом методологічною основою – це сприяє виникненню нових і відмиранню старих традицій.

О. А. Солодова в монографії [10] вираховувала сучасну стійку тенденцію взаємозамінності працівників, яка поступається місцем персоналізації завдань (тимчасовий склад проти кадрового). Внаслідок цього спостерігається підвищення ролі: суб'єктивності роботи вченого; гнучких, короткотривалих проектів і колективів.

Тож за таких умов посилюється роль традицій у процесі формування тимчасових наукових колективів. Час змінюється, а традиційна основа навіть у формуванні тимчасових наукових колективів залишається і діє за законами, описаними А. С. Макаренком.

Окрім того, у контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговує робота [4], автори якої на основі аналізу діяльності наукових керівників (консультантів) та відгуків щодо їх діяльності сформували класифікаційну типологію як наукових керівників, так і самих аспірантів. Можна припустити, що за цією типологією і відбувається трансляція методологічної культури від покоління до покоління дослідників.

На розвиток методологічної культури ад'юнктів впливає типологія наукових керівників. Причому на відбір традицій впливає мораль особистості наукового керівника та наукова етика, яка корелює з його типологією.

Цікавою для нашої проблеми є достовірні відомості з історії розвитку науки і техніки про трагічні долі титанів науки: Данте, Леонардо, Мікеланджело, Дж. Бруно, де нове розуміння народжувалося в жорсткій боротьбі зі старим світом релігійної традиції.

В античну епоху Сократ був засуджений до смерті, Аристотель вимушений був покинути Афіни, Гипатію розтерзав натовп фанатиків-християн. На рубежі нового часу зійшли на вогнище Дж. Бруно і Сервет. Галілей був засуджений до довічного ув'язнення, Декарт і Ньютон не наважилися за життя опублікувати деякі роботи, а в Росії роботи М. Ломоносова не сприймалися церквою. Відсутність моралі та етики як у наукового керівника, так і в членів колективу наукової школи призводять до спотворення, плагіату тощо.

Аналіз результатів дослідження та висновки. Безумовно, у структурі методологічної культури має бути наявна складова традицій, оскільки вони існують практично в будь-якому прояві соціального життя, у тому числі в науковій сфері. Однак значущість їх у різних

галузях неоднакова.

Традиції супроводжують наукове суспільство протягом усієї його історії. Вони є найважливішими елементами його онтогенезу і філогенезу.

Роль і функції традицій у науковому суспільстві й ставлення до них наукових керівників є показником культурного розвитку їх учнів у науковій школі.

Отже, під традицією в складі методологічної культури можна розуміти набір елементів соціокультурної, методологічної спадщини, що передається від покоління до покоління наукових керівників та підтримується учнями наукових шкіл тривалий період. Традиції охоплюють об'єкти спадщини (цінності різного порядку), процеси передачі цієї спадщини від покоління до покоління, а також процедури і способи успадкування. У ролі традицій виступають певні суспільні норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, ритуали в сфері методології організації наукових досліджень.

Їх вплив виявляється різною мірою. Наприклад, під час атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації вони мають принциповий характер і виражаються в консервативній формі, в інших, наприклад у сучасному житті наукової школи, їх наявність мінімальна, або пов'язана з творчістю. Функціонування певних традицій у системі підготовки ад'юнктів і аспірантів є необхідною умовою їх життєдіяльності.

Елемент наукової новизни. Новизна дослідження полягає в тому, що вперше зазначена наявність традиційної складової у структурі об'єктного компонента методологічної культури ад'юнктів та аспірантів.

Прогноз подальшого напрямку дослідження полягає в розгляді інших складових об'єктного компонента методологічної культури ад'юнктів та аспірантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козубцов І. М. Теоретичні та методичні основи розвитку методологічної культури ад'юнктів : теми докторських дисертаційних досліджень з педагогіки : Протокол №7 від 27.10.2015 р. [Електронний ресурс] // Протоколи засідань / Міжвідомча рада з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук НАПН України. – Режим доступу : <http://naps.gov.ua/uploads/files/iccr/protocols/2015.rar>.

2. Козубцов І. М. Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / І. М. Козубцов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. – 2014. – №1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf.

3. Вернадский В. И. Труды по истории науки в России / В. И. Вернадский. – М., 1988. – С. 65.

4. Бедный Б. И. Подготовка научных кадров в высшей школе. Состояние и тенденции развития аспирантуры : монография. / Бедный Б. И., Миронос А. А. – Нижний Новгород : Изд-во ННГУ, 2008. – 219 с.

5. Данин Д. С. Резерфорд / Д. С. Данин. – М. : "Молодая гвардия", 1967. – 621 с.

6. Данин Д. С. Труды и дни Нильса Бора (1885-1962) / Д. С. Данин. – М. : Знание, 1985. – 80 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Сер. "Физика". – №3).

7. Макаренко А. С. Педагогическая поэма [Текст] : роман : для ст. шк. возраста / А. С. Макаренко; худ. В. Савадов. – К. : Веселка, 1986. – 604 с.

8. Козубцов І. М. Національні особливості та перспективні принципи удосконалення систем підготовки і атестації вчених в контексті Болонського процесу / І. М. Козубцов // Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка : [зб. наук. праць] Серія: Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 20. – С.50 – 54.

9. Тофтун М. Г. Сучасний словник з етики / М. Г. Тофтун. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с.

10. Солодова Е. А. Новые модели в системе образования : Синергетический подход : учеб. пособ. / Е. А. Солодова // Предисл. Г. Г. Малинецкого. – М. : Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2012. – 344 с. – (Синергетика : от прошлого к будущему. – №56; Будущая Россия).